

**MILLIY Gvardiyaning jamoat joylaridagi
Faoliyatining nazariy-huquqiy asoslari**

Jamoat xavfsizligi universiteti

magistratura tinglovchisi,

kapitan **Rajabov Murod**

Annotatsiya

Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasining jamoat joylaridagi faoliyatining nazariy-huquqiy asoslari kompleks tadqiq etiladi. Jamoat xavfsizligi, jamoat tartibi va jamoat joyi kategoriyalarining yuridik mazmuni hamda ularning o'zaro nisbati ochib berilib, Milliy gvardiyaning jamoat xavfsizligini ta'minlash tizimidagi o'rni tahlil qilinadi. Milliy gvardiya faoliyatining konstitutsiyaviy va qonunchilik asoslari, jamoat joylarida jamoat tartibini saqlash, fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, huquqbuzarliklarning oldini olish hamda boshqa vakolatli davlat organlari bilan hamkorlik qilishga oid vakolatlarining mazmuni yoritiladi. Shuningdek, jamoat joylarida xavfsizlikni ta'minlashning zamonaviy tashkiliy-huquqiy modeli, raqamli texnologiyalardan foydalanishning huquqiy chegaralari va xorijiy tajribaning ayrim jihatlari qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqot yakunida "Milliy gvardiyaning jamoat joylaridagi faoliyati" tushunchasiga mualliflik ta'rifi ishlab chiqilib, mazkur sohadagi qonunchilik va huquqni qo'llash amaliyotini takomillashtirish yuzasidan ilmiy-amaliy takliflar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: Milliy gvardiya, jamoat joyi, jamoat xavfsizligi, jamoat tartibi, xavfsiz muhit, huquqbuzarliklar profilaktikasi, ommaviy tadbir, patrullik faoliyati, inson huquqlari, idoralararo hamkorlik, raqamlashtirish.

Аннотация

В статье рассматриваются теоретико-правовые основы деятельности Национальной гвардии Республики Узбекистан в общественных местах. Анализируется соотношение общественной безопасности, общественного порядка и понятия общественного места, раскрываются правовой статус и профилактические функции Национальной гвардии. Особое внимание уделено межведомственному взаимодействию, соразмерности мер государственного принуждения, применению цифровых технологий и защите персональных данных. Предлагаются авторское определение исследуемой деятельности и рекомендации по совершенствованию правового регулирования.

Ключевые слова: Национальная гвардия, общественные места, общественная безопасность, общественный порядок, профилактика правонарушений, права человека, патрулирование, межведомственное взаимодействие, цифровизация.

Abstract

This article examines the theoretical and legal foundations of the activities of the National Guard of the Republic of Uzbekistan in public places. It distinguishes public safety, public order and public spaces, and analyzes the Guard's legal status and preventive functions. Particular attention is paid to interagency cooperation, proportionality of coercive measures, digital technologies and personal data protection. The article proposes an authorial definition of these activities and recommendations for improving their legal regulation.

Keywords: National Guard, public places, public safety, public order, crime prevention, human rights, patrolling, interagency cooperation, digitalization.

Kirish

Huquqiy demokratik davlatda insonning hayoti, sog‘lig‘i, sha‘ni, qadr-qimmat, huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish davlat faoliyatining ustuvor yo‘nalishlaridan hisoblanadi. Ushbu vazifaning amalga ta‘minlanishi, ayniqsa, fuqarolar kundalik hayotining asosiy qismi kechadigan jamoat joylarida xavfsiz muhitni yaratish bilan chambarchas bog‘liq. Ko‘chalar, maydonlar, istirohat bog‘lari, transport infratuzilmasi obyektlari, bozor va savdo majmualari, sport inshootlari, ommaviy tadbirlar o‘tkaziladigan hududlar kabi jamoat joylarida shaxsning xavfsizligini ta‘minlash davlatning huquqni muhofaza qiluvchi mexanizmlari samaradorligining muhim ko‘rsatkichidir.

Bugungi kunda jamoat xavfsizligini ta‘minlashning mazmuni ham o‘zgarib bormoqda. Mazkur faoliyatni faqat sodir etilgan huquqbuzarlikka munosabat bildirish yoki jamoat tartibini buzgan shaxsni javobgarlikka tortish bilan cheklash yetarli emas. Zamonaviy yondashuv xavf-xatarlarni oldindan aniqlash, kriminogen vaziyatni prognoz qilish, huquqbuzarlik sodir etilishiga imkon beruvchi sabab va shart-sharoitlarni bartaraf etish hamda aholi bilan hamkorlikda xavfsiz ijtimoiy muhitni shakllantirishni talab etadi.

O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida Milliy gvardiyaning jamoat xavfsizligini ta‘minlash tizimidagi o‘rni sezilarli darajada mustahkamlandi. Uning jamoat tartibini saqlash, fuqarolar gavjum bo‘ladigan joylarda xavfsizlikni ta‘minlash, ommaviy tadbirlarda jamoat tartibini muhofaza qilish hamda huquqbuzarliklar profilaktikasida ishtirok etish bilan bog‘liq vakolatlari qonunchilikda mustahkamlangan.¹

1O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 18-noyabrdagi O‘RQ-647-son «O‘zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi to‘g‘risida»gi Qonuni, 3-modda. <https://lex.uz/uz/acts/-5128310>

Shu bilan birga, Milliy gvardiyaning jamoat joylaridagi faoliyatini faqat amaliy yoki tashkiliy masala sifatida baholash yetarli emas. Ushbu faoliyatning nazariy tushunchasi, huquqiy tabiati, chegaralari, prinsiplari, boshqa huquqni muhofaza qiluvchi organlarning vakolatlari bilan o‘zaro nisbati hamda inson huquqlarini ta’minlash mexanizmlari ilmiy jihatdan chuqur tadqiq qilinishi lozim.

Mazkur holatlar “Milliy gvardiyaning jamoat joylaridagi faoliyati”ni mustaqil ilmiy-huquqiy tadqiqot obyekti sifatida o‘rganish zaruratini yuzaga keltiradi.

Tadqiqotda dialektik, tizimli-tuzilmaviy, formal-yuridik, qiyosiy-huquqiy, mantiqiy tahlil, analiz va sintez, induksiya va deduksiya hamda huquqiy normalarni sharhlash usullaridan foydalanildi. Milliy gvardiyaning jamoat joylaridagi faoliyatiga oid konstitutsiyaviy normalar, maxsus qonunchilik va jamoat xavfsizligini ta’minlashga qaratilgan konseptual hujjatlar o‘zaro bog‘liqlikda tahlil qilindi.

Tizimli yondashuv orqali Milliy gvardiyaning jamoat xavfsizligini ta’minlovchi subyektlar tizimidagi o‘rni, formal-yuridik metod orqali uning vakolatlarini belgilovchi normalarning mazmuni, qiyosiy-huquqiy metod yordamida esa ayrim xorijiy mamlakatlarda jamoat xavfsizligini ta’minlovchi harbiylashtirilgan huquqni muhofaza qiluvchi tuzilmalarning faoliyati o‘rganildi.

Jamoat tartibi kishilarning jamoat joylaridagi xulq-atvori, o‘zaro munosabati, umumqabul qilingan qoidalarga rioya qilishi hamda shaxslarning normal hayot faoliyatini ta’minlovchi ijtimoiy munosabatlar tizimini anglatadi. Jamoat tartibini saqlashdan ko‘zlangan asosiy maqsad fuqarolarning osoyishtaligi, jamiyatda belgilangan xulq-atvor qoidalariga rioya etilishi va jamoat joylarining normal faoliyatini ta’minlashdir.

Jamoat xavfsizligi esa bundan kengroq tushunchadir. O‘zbekiston Respublikasining Jamoat xavfsizligi konsepsiyasida jamoat xavfsizligi jamiyatning qonunga xilof tajovuzlar, ijtimoiy va millatlararo nizolar, favqulodda vaziyatlar va boshqa tahdidlardan himoyalanganlik holati sifatida talqin qilinib, bunday himoyalanganlik jamiyatning barqaror rivojlanishiga xizmat qilishi hamda inson huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini ro‘yobga chiqarish imkonini berishi nazarda tutilgan. [3]²

Mazkur yondashuvdan kelib chiqib, jamoat xavfsizligini uch jihatdan tavsiflash mumkin.

Birinchidan, jamoat xavfsizligi — himoyalanganlik holati. Ya’ni shaxs va jamiyat real yoki ehtimoliy tahdidlardan himoyalangan bo‘lishi kerak.

Ikkinchidan, jamoat xavfsizligi — davlat va jamiyatning maqsadli faoliyati. Chunki himoyalanganlik holati o‘z-o‘zidan vujudga kelmaydi, balki huquqiy, tashkiliy, profilaktik, tezkor va texnologik choralar natijasida ta’minlanadi.

Uchinchidan, jamoat xavfsizligi — inson huquqlarini ro‘yobga chiqarish sharti. Xavfsiz bo‘lmagan ijtimoiy makonda shaxsning erkin yurish, dam olish, ta’lim olish, mehnat qilish yoki boshqa konstitutsiyaviy huquqlaridan to‘laqonli foydalanishi murakkablashadi.

Shu sababli jamoat tartibini jamoat xavfsizligining tarkibiy elementi sifatida baholash maqsadga muvofiq. Jamoat tartibining buzilishi jamoat xavfsizligiga tahdid keltirib chiqarishi mumkin, biroq jamoat xavfsizligiga tahdidlarning barchasi ham jamoat tartibini buzish bilan bog‘liq emas. Masalan, terrorchilik xavfi, texnogen avariya yoki fuqarolar gavjum

2O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 29-noyabrdagi PF-27-son Farmoni, 1-ilova, Jamoat xavfsizligi konsepsiyasi, 1-band. <https://lex.uz/docs/-5749291>

hududdagi boshqa favqulodda tahdidlar jamoat xavfsizligiga bevosita ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Demak, Milliy gvardiyaning jamoat joylaridagi faoliyatini faqat "jamoat tartibini saqlash" kategoriyasi bilan cheklash uning huquqiy va funksional mazmunini to'liq ifodalamaydi.

Tadqiqotning yana bir muhim nazariy masalasi "jamoat joyi" tushunchasidir. Ushbu kategoriyaning aniqligi nafaqat nazariy, balki bevosita amaliy ahamiyatga ega. Chunki davlat organining muayyan makonda vakolatni amalga oshirishi ko'p jihatdan o'sha hududning huquqiy rejimiga bog'liq.

Jamoat joyining asosiy belgisi uning faqat davlat yoki munitsipal mulkka tegishli ekanligi emas. Xususiy mulk hisoblangan savdo-ko'ngilochar majmuasi ham fuqarolarning erkin kirishi va umumiy foydalanishi uchun ochiq bo'lsa, muayyan huquqiy munosabatlarda jamoat joyi xususiyatini kasb etishi mumkin.

Shuning uchun jamoat joyini belgilashda mulkchilik shaklidan ko'ra, undan foydalanish xususiyati, odamlarning kirish imkoniyati, noma'lum shaxslar doirasining mavjudligi va jamoat xavfsizligini ta'minlash zarurati asosiy mezon bo'lishi lozim.

Bizning fikrimizcha, jamoat joyi — doimiy, davriy yoki vaqtincha ravishda individual jihatdan oldindan belgilanmagan shaxslar doirasining erkin yoki belgilangan shartlar asosida foydalanishi uchun ochiq bo'lgan hamda unda jamoat tartibi va shaxslar xavfsizligini ta'minlash zarurati mavjud hudud, bino, inshoot, transport vositasi yoki boshqa makondir.

Ushbu ta'rifda jamoat joyining to'rtta muhim belgisi mujassam: makonning mavjudligi; undan ko'pchilik foydalanishi; foydalanuvchilar

doirasining oldindan individual belgilanmaganligi; jamoat tartibi va xavfsizligini ta'minlashga obyektiv ehtiyoj mavjudligi.

Bunday yagona yondashuvning qonunchilik darajasida shakllantirilishi huquqni muhofaza qiluvchi organlar, xususan Milliy gvardiya vakolatlarini amalga oshirishda huquqiy aniqlikni kuchaytiradi.

O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 18-noyabrdagi O'RQ-647-son "O'zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi to'g'risida"gi Qonuni Milliy gvardiyaning huquqiy maqomini belgilovchi asosiy maxsus normativ-huquqiy hujjat hisoblanadi. [2]

Qonunchilikka muvofiq, Milliy gvardiya O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari qo'shinlarining jamoat xavfsizligini ta'minlash va huquqbuzarliklar profilaktikasi sohasida huquqni muhofaza qilishga doir ayrim vazifalarga ega bo'lgan maxsus turi sifatida belgilangan.

Mazkur huquqiy ta'rif Milliy gvardiyaning boshqa davlat organlaridan farqlanuvchi o'ziga xos tabiatini namoyon qiladi. Bir tomondan, u harbiy tashkil etilgan tuzilma sifatida intizom, markazlashgan boshqaruv va maxsus tayyorgarlikka asoslanadi. Ikkinchi tomondan, uning zimmasiga bevosita aholi bilan munosabatga kirishishni nazarda tutuvchi jamoat xavfsizligi va huquqbuzarliklar profilaktikasiga oid vazifalar yuklatilgan.

Milliy gvardiyaning asosiy vazifalari qatorida jismoniy va yuridik shaxslarning huquqlari, erkinliklari hamda qonun bilan qo'riqlanadigan manfaatlarini himoya qilish, huquqbuzarliklar profilaktikasini amalga oshirish, davlat va boshqa obyektlarni qo'riqlash, terrorizmga qarshi kurashishda ishtirok etish bilan bir qatorda jamoat tartibini saqlash ham nazarda tutilgan.

Ayniqsa, ommaviy tadbirlar vaqtida va fuqarolar gavjum bo'ladigan joylarda jamoat tartibini saqlash vazifasining maxsus qonunda belgilanishi

Milliy gvardiyaning jamoat joylaridagi faoliyati uning yordamchi funksiyasi emas, balki huquqiy maqomini belgilovchi asosiy yo‘nalishlardan ekanligini ko‘rsatadi.

Bundan kelib chiqib, Milliy gvardiyaning jamoat joylaridagi faoliyatining huquqiy predmetiga kamida uch guruhdagi munosabatlarni kiritish mumkin: birinchisi — jamoat tartibini saqlash bilan bog‘liq munosabatlar; ikkinchisi — fuqarolar xavfsizligi va huquqlarini himoya qilish munosabatlari; uchinchi — huquqbuzarliklarning oldini olish va xavf omillarini bartaraf etishga qaratilgan profilaktik munosabatlar.

Milliy gvardiya xodimining jamoat joyidagi faoliyati davlat hokimiyati vakolatining amaliy namoyon bo‘lish shakllaridan biridir. Shu sababli bunday faoliyat samaradorligini faqat aniqlangan huquqbuzarliklar yoki ko‘rilgan choralar soni bilan o‘lchash yetarli emas. Faoliyatning qonuniyligi va inson huquqlariga muvofiqligi ham asosiy mezon bo‘lishi kerak.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 20-moddasida davlat organlari tomonidan insonga nisbatan qo‘llaniladigan huquqiy ta’sir choralari mutanosiblik prinsipiga asoslanishi va qonunlarda nazarda tutilgan maqsadlarga erishish uchun yetarli bo‘lishi kerakligi belgilangan. [1]³

Mazkur konstitutsiyaviy qoida Milliy gvardiyaning jamoat joylaridagi faoliyati uchun fundamental ahamiyatga ega. Xodim tomonidan amalga oshiriladigan cheklov yoki majburlov chorasi, birinchidan, qonuniy asosga ega bo‘lishi; ikkinchidan, legitim maqsadni ko‘zlashi; uchinchi, vaziyat uchun zarur bo‘lishi; to‘rtinchidan, mavjud tahdidga mutanosib bo‘lishi kerak.⁴

3O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 20-modda. <https://lex.uz/docs/-6445145>

4BMT Bosh Assambleyasining 1979-yil 17-dekabrdagi 34/169-son rezolyutsiyasi, «Huquqni muhofaza qiluvchi mansabdor shaxslarning xulq-atvor kodeksi».

Shunday ekan, xavfsizlikni ta'minlash inson erkinligini asossiz cheklashning huquqiy bahonasi sifatida qaralishi mumkin emas. Aksincha, huquqiy davlat sharoitida xavfsizlikning asosiy maqsadi insonning o'z huquq va erkinliklarini real va xavfsiz muhitda amalga oshirish imkoniyatini yaratishdan iborat.

Shu asosda Milliy gvardiyaning jamoat joylaridagi faoliyatining konseptual formulasini "inson huquqlarini cheklash orqali xavfsizlik" emas, balki "inson huquqlarini himoya qilish uchun xavfsizlik" tarzida ifodalash mumkin.

Jamoat joylarida xavfsizlikni ta'minlashning zamonaviy modeli huquqbuzarlik sodir bo'lgandan keyin javob choralarini ko'rishdan uning oldini olishga tomon siljishi lozim.

Bunda patrullik xizmatini tashkil etish, kriminogen hududlarni tahlil qilish, huquqbuzarliklar ko'p sodir etiladigan vaqt va joylarni aniqlash, fuqarolar murojaatlarini o'rganish, videokuzatuv va boshqa axborot manbalaridan foydalanish profilaktikaning muhim vositalari hisoblanadi.⁵

Masalan, muayyan istirohat bog'ida kechki vaqtda huquqbuzarliklarning ko'payishi kuzatilsa, samarali boshqaruv faqat qo'shimcha patrul yuborishdan iborat bo'lmasligi kerak. Hududning yoritilishi, videokuzatuv imkoniyatlari, savdo va ko'ngilochar obyektlar faoliyati, odamlar oqimi, transport qatnovi va boshqa kriminogen omillar birgalikda tahlil qilinishi zarur.

<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/code-conduct-law-enforcement-officials>

5O'zbekiston Respublikasining 2014-yil 14-maydagi O'RQ-371-son «Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida»gi Qonuni, 3–4-moddalar. <https://lex.uz/docs/-2387357>

Bu esa Milliy gvardiya faoliyatining reaktiv modelidan preventiv-prognostik modelga bosqichma-bosqich o'tish zaruratini ko'rsatadi.

Jamoat xavfsizligini bitta davlat organining faoliyati bilan ta'minlash mumkin emas. Jamoat joylaridagi xavf-xatarlarning tabiati turlicha bo'lganligi sababli Milliy gvardiya ichki ishlar organlari, Davlat xavfsizlik xizmati, Favqulodda vaziyatlar vazirligi, mahalliy davlat hokimiyati organlari hamda boshqa davlat va jamoat tuzilmalari bilan hamkorlikda faoliyat yuritadi.

Idoralararo hamkorlikda vakolatlarning takrorlanishi emas, balki ularning o'zaro to'ldirilishi ustuvor bo'lishi kerak. Aks holda bir hududda bir necha tuzilmaning faoliyat olib borishi tezkor boshqaruvda vakolatlar to'qnashuvi yoki mas'uliyatning noaniqlashuviga olib kelishi mumkin.

Shu sababli hamkorlikning huquqiy modelida "kim ishtirok etadi?" degan savol bilan bir qatorda "kim boshqaradi?", "kim axborotni umumlashtiradi?", "qarorni kim qabul qiladi?" va "yakuniy natija uchun kim javob beradi?" kabi savollarga ham aniq javob mavjud bo'lishi lozim.

Ayniqsa, ommaviy tadbirlar, sport musobaqalari, bayramlar va fuqarolar ko'p to'planadigan tadbirlarda kuch va vositalarni yagona reja asosida boshqarish xavfsizlikning muhim tashkiliy sharti hisoblanadi.

Jamoat xavfsizligini ta'minlash jarayonida videokuzatuv tizimlari, avtomatlashtirilgan axborot bazalari, geografik axborot tizimlari, biometrik identifikatsiya va sun'iy intellekt elementlaridan foydalanish imkoniyatlari kengaymoqda.

Bunday texnologiyalar jamoat joylaridagi vaziyatni real vaqt rejimida kuzatish, shubhali holatlarni tez aniqlash, qidiruvdagi shaxslarni

identifikatsiya qilish, patrul yo‘nalishlarini optimallashtirish va mavjud kuchlarni xavf darajasidan kelib chiqib taqsimlash imkoniyatini oshiradi.⁶

Biroq raqamlashtirish xavfsizlik bilan bir qatorda yangi huquqiy muammolarni ham yuzaga keltiradi. Jumladan, shaxsga doir ma’lumotlarni yig‘ish va qayta ishlash chegaralari, biometrik axborotdan foydalanish, videoma’lumotlarni saqlash muddati, axborot bazalariga kirish huquqi hamda sun’iy intellekt yordamida chiqarilgan xulosalarning huquqiy ahamiyati aniq tartibga solinishi kerak. [5]

Shu nuqtayi nazardan, “aqlli xavfsizlik” modeli ikki komponentning muvozanatiga asoslanishi kerak: texnologik samaradorlik va huquqiy kafolatlar.

Xorijiy davlatlar tajribasi jamoat xavfsizligini ta’minlashda markazlashgan va mahalliy boshqaruv, politsiya hamda harbiylashtirilgan huquqni muhofaza qiluvchi tuzilmalar vakolatlarining turli modellaridan foydalanilishini ko‘rsatadi.

Fransiyada Milliy jandarmeriya jamoat xavfsizligini ta’minlash, hududlarni patrullash va huquqni muhofaza qilish vazifalarini bajaruvchi harbiy maqomga ega tuzilma hisoblanadi. Uning tajribasi harbiy intizom va fuqarolik huquqni muhofaza qilish funksiyalarini bir tizimda uyg‘unlashtirish mumkinligini ko‘rsatadi.

Italiyadagi Karabinyerlar tizimida ham harbiy tashkil etilganlik bilan politsiyaviy funksiyalar uyg‘unlashgan. Ushbu modelning muhim xususiyatlaridan biri hududiy bo‘linmalarning aholi bilan yaqin ishlashi va profilaktik ishtirokining yuqoriligidir.

6O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-iyuldagi O‘RQ-547-son «Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida»gi Qonuni. <https://lex.uz/docs/-4396419>

Qozog‘iston tajribasida esa Milliy gvardiya jamoat tartibini saqlash, muhim davlat obyektlarini qo‘riqlash va boshqa xavfsizlik vazifalarida ishtirok etadi. Bu O‘zbekiston uchun tashkiliy jihatdan qiyoslashga yaqin modellardan biridir.

Xorijiy tajribaning tahlili shuni ko‘rsatadiki, samaradorlikning asosiy sharti tuzilmaning harbiy yoki fuqaroviy maqomining o‘zi emas. Vakolatlarning aniqligi, boshqa organlar bilan hamkorlik mexanizmi, xodimlarning professional tayyorgarligi, jamoatchilik bilan munosabatlar va inson huquqlarini himoya qilish kafolatlari hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Shu sababli xorijiy modelni O‘zbekiston qonunchiligiga mexanik ravishda ko‘chirish emas, balki milliy huquq tizimi, jamoat xavfsizligi modeli va Milliy gvardiyaning mavjud huquqiy maqomiga mos elementlardan foydalanish maqsadga muvofiq.

Tadqiqot natijalari Milliy gvardiyaning jamoat joylaridagi faoliyatini takomillashtirish nuqtayi nazaridan bir nechta muhim masalalarni ajratib ko‘rsatish imkonini beradi.

Birinchi muammo — terminologik aniqlik. “Jamoat joyi”, “fuqarolar gavjum bo‘ladigan joy”, “jamoat tartibi” va “jamoat xavfsizligi” tushunchalarining huquqiy chegaralarini yanada aniq belgilash huquqni qo‘llashda turlicha talqinlarning oldini oladi.

Ikkinchi masala — vakolatlarni funksional chegaralash. Milliy gvardiya va ichki ishlar organlarining jamoat xavfsizligiga oid ayrim funksiyalari o‘zaro yaqinligi sababli hamkorlik mexanizmlari bilan birga har bir organning yetakchi mas’uliyat sohasi ham aniq bo‘lishi kerak.

Uchinchi muammo — raqamli texnologiyalar va inson huquqlari o‘rtasidagi muvozanat. Videokuzatuv, biometrik identifikatsiya va sun’iy

intellektning imkoniyatlari ortishi bilan ularning qonuniy chegaralarini ham mutanosib ravishda takomillashtirish talab etiladi.

To‘rtinchi masala — faoliyat samaradorligini baholash mezonlari bilan bog‘liq. Faqat aniqlangan yoki oldi olingan huquqbuzarliklar soni xavfsizlik darajasini to‘liq ko‘rsatmaydi. Fuqarolarning o‘zini xavfsiz his etishi, hodisaga javob berish tezligi, profilaktikaning natijadorligi, takroriy huquqbuzarliklarning kamayishi va aholining huquqni muhofaza qiluvchi organlarga ishonchi kabi sifat ko‘rsatkichlari ham hisobga olinishi kerak.

Yuqoridagi nazariy va huquqiy tahlillar asosida “Milliy gvardiyaning jamoat joylaridagi faoliyati” tushunchasiga quyidagi mualliflik ta’rifini taklif etamiz:

Ushbu ta’rif asosida quyidagi ilmiy-amaliy takliflarni ilgari surish mumkin:

Qonunchilikda “jamoat joyi” tushunchasining universal huquqiy ta’rifini ishlab chiqish va uning asosiy mezonlarini belgilash maqsadga muvofiq.

Milliy gvardiya va ichki ishlar organlarining jamoat joylarida xavfsizlikni ta’minlashga oid vazifalarini funksional jihatdan aniq chegaralovchi hamda hamkorlik algoritmini belgilovchi yagona tashkiliy-huquqiy mexanizmni takomillashtirish zarur.

Jamoat joylaridagi faoliyatning ustuvor yo‘nalishini huquqbuzarlikka javob qaytaruvchi modeldan xavfni oldindan aniqlovchi preventiv-prognostik modelga bosqichma-bosqich o‘tkazish lozim.

Jamoat joylarida sun’iy intellekt, biometrik identifikatsiya va boshqa intellektual kuzatuv vositalaridan foydalanishning maqsadi, asoslari, chegaralari, ma’lumotlarni saqlash muddati va nazorat mexanizmlarini batafsil tartibga solish zarur.

Milliy gvardiya bo‘linmalari faoliyati samaradorligini baholash tizimiga huquqbuzarliklar statistikasi bilan bir qatorda “jamoat xavfsizligi samaradorligi indeksi” kabi kompleks mezonni kiritish taklif qilinadi. Bunda aholining xavfsizlik hissi, hodisalarga javob berish tezligi, profilaktik samaradorlik va jamoatchilik ishonchi hisobga olinishi mumkin.

Xodimlarni tayyorlash va qayta tayyorlash dasturlarida inson huquqlari, nizoli vaziyatlarda kommunikatsiya, psixologik deeskalatsiya, raqamli texnologiyalar va shaxsga doir ma’lumotlarni himoya qilishga oid maxsus o‘quv modullarini kuchaytirish maqsadga muvofiq. [5]

Ommaviy tadbirlar va fuqarolar gavjum joylarda xavfsizlikni ta’minlashda xavf darajasiga asoslangan differensial rejalashtirish tizimini rivojlantirish lozim. Bunda tadbirning turi, ishtirokchilar soni, hududning xususiyati, oldingi hodisalar va boshqa xavf indikatorlari hisobga olinishi kerak.

Mazkur takliflarning amalga oshirilishi Milliy gvardiyaning jamoat joylaridagi faoliyatida qonuniylik va samaradorlikni uyg‘unlashtirish, inson huquqlarini himoya qilish hamda zamonaviy xavf-xatarlarga moslashgan jamoat xavfsizligi modelini shakllantirishga xizmat qiladi.

Xulosa

O‘tkazilgan tadqiqot Milliy gvardiyaning jamoat joylaridagi faoliyati murakkab va ko‘p funksiyali huquqiy hodisa ekanligini ko‘rsatadi. Uning mazmuni faqat patrullik qilish yoki jamoat tartibini saqlashdan iborat emas. Mazkur faoliyat inson huquqlarini himoya qilish, huquqbuzarliklar profilaktikasi, xavf-xatarlarni barvaqt aniqlash, ommaviy tadbirlar xavfsizligini ta’minlash, boshqa davlat organlari bilan hamkorlik qilish va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish kabi yo‘nalishlarni birlashtiradi.

Jamoat tartibi va jamoat xavfsizligi o‘zaro bog‘liq, biroq mazmunan farqli kategoriyalar hisoblanadi. Jamoat tartibi jamoat xavfsizligining muhim elementlaridan biri bo‘lsa, jamoat xavfsizligi inson va jamiyatning turli tahdidlardan himoyalanganligini ta’minlovchi kengroq huquqiy holat va faoliyat tizimini ifodalaydi.

Milliy gvardiyaning huquqiy maqomining o‘ziga xosligi unda harbiy tashkil etilganlik bilan huquqni muhofaza qilish funksiyalarining uyg‘unlashganida namoyon bo‘ladi. Mazkur xususiyat jamoat joylaridagi murakkab xavfsizlik vazifalarini bajarishda muhim tashkiliy imkoniyat yaratadi. Biroq vakolatlarning amalga oshirilishi inson huquqlari, qonuniylik, zaruriyat va mutanosiblik prinsiplariga qat’iy muvofiq bo‘lishi shart.

Kelgusida Milliy gvardiyaning jamoat joylaridagi faoliyatini rivojlantirishning asosiy yo‘nalishi sodir bo‘lgan huquqbuzarlikka munosabat bildirishdan ko‘ra, uning yuzaga kelish ehtimolini oldindan aniqlash va bartaraf etishga qaratilgan profilaktik model bo‘lishi lozim.

Shu bilan birga, jamoat xavfsizligini raqamlashtirish jarayonida texnologik samaradorlik insonning shaxsiy hayoti va shaxsga doir ma’lumotlarini himoya qilish hisobiga ta’minlanmasligi kerak. Raqamli nazorat vositalarining rivojlanishi ulardan foydalanishning huquqiy kafolatlari bilan parallel olib borilishi zarur.

Umuman, Milliy gvardiyaning jamoat joylaridagi faoliyatini takomillashtirish “inson manfaatlari — qonuniylik — profilaktika — hamkorlik — raqamli texnologiyalar — javobgarlik” elementlarini yagona tizimga birlashtiruvchi konseptual yondashuv asosida amalga oshirilishi maqsadga muvofiq. Aynan shunday model jamoat joylarida xavfsiz muhit yaratish bilan birga, fuqarolarning davlat va huquqni muhofaza qiluvchi organlarga bo‘lgan ishonchini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023-yil 30-aprel).
<https://lex.uz/docs/-6445145>
2. O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 18-noyabrdagi O‘RQ–647-son
“O‘zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi to‘g‘risida”gi Qonuni.
<https://lex.uz/docs/-5128310>
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 29-noyabrdagi PF–27-
son Farmoni bilan tasdiqlangan Jamoat xavfsizligi konsepsiyasi.
<https://lex.uz/docs/-5749291>
4. O‘zbekiston Respublikasining 2014-yil 14-maydagi O‘RQ–371-son
“Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida”gi Qonuni. <https://lex.uz/docs/-2387357>
5. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-iyuldagi O‘RQ–547-son
“Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida”gi Qonuni. <https://lex.uz/docs/-4396419>
6. Birlashgan Millatlar Tashkiloti. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi
(1948). <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>
7. Birlashgan Millatlar Tashkiloti. Huquqni muhofaza qiluvchi mansabdor
shaxslarning xulq-atvor kodeksi (1979).
<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/code-conduct-law-enforcement-officials>
8. Birlashgan Millatlar Tashkiloti. Huquqni muhofaza qiluvchi mansabdor
shaxslar tomonidan kuch va o‘qotar qurol qo‘llashning asosiy prinsiplari
(1990). <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-use-force-and-firearms-law-enforcement>